

MAXSUS TA'LIM MUASSASASI TARBIYACHISINING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY AHAMIYATI

Karimova Marhabo

Annotatsiya

Jaxonda jismoniy yoki ruxiy rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bolalarni o'qitish tarbiyalash va ijtimoiylashtirish masalasi ilmiy jamoatchilik tomonidan keng tadqiq etib kelinmoqda. Bu o'z navbatida maxsus talim a'zolari tarbiyachisi oldiga maxsus talim prinsiplarini keng joriy qilish xamda bunga erishishning muxim omillaridan biri sifatida ularning kasbiy kompetentlikni rivojlantirish talablarini qo'yadi.

Maxsus ta'lim muassasasi tarbiyachisining kasbiy kompetentligini rivojlantirish tarbiya muassasalari oldida turgan asosiy vazifalarni hal qilish

Kalit so'zlar jismoniy yoki ruxiy rivojlanishi, tadqiqotchilar, Ijtimoiy vakolatlar, qiziqishlar va ehtiyojlar.

Jaxonda jismoniy yoki ruxiy rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bolalarni o'qitish tarbiyalash va ijtimoiylashtirish masalasi ilmiy jamoatchilik tomonidan keng tadqiq etib kelinmoqda. Bu o'z navbatida maxsus talim a'zolari tarbiyachisi oldiga maxsus talim prinsiplarini keng joriy qilish xamda bunga erishishning muxim omillaridan biri sifatida ularning kasbiy kompetentlikni rivojlantirish talablarini qo'yadi.

Maxsus ta'lim muassasasi tarbiyachisining kasbiy kompetentligini rivojlantirish tarbiya muassasalari oldida turgan asosiy vazifalarni hal qilish, maktabgacha ta'limning muqobil dasturlarining yangi maqsadlari va mazmuni imkoniyati cheklangan bolaga nisbatan ta'limiy yondashuvni, u bilan o'zaro munosabatlarning tarbiyaviy va intizomiy modelini inkor etib, kattalar va bolalar o'rtasidagi yangi munosabatlarni kutmoqda. Biroq, kelajakdagi o'qituvchilarni o'qitish jarayonida hozirgi paytda ko'plab ta'lim muassasalarida o'qituvchilar faqat maxsus bilimlarga ega bo'lishadi; ular ko'nikma va ko'nikmalarni egallaydilar.

Maxsus ta'lim muassasasi tarbiyachisining kasbiy kompetentligini rivojlantirish tarbiyachilarning kasbiy vakolatlarini shakllantirishning mumkin bo'lgan usullari, haqida yaxlit ko'rinish uchun biz asosiy tushunchalarni ko'rib chiqamiz: qobiliyat, malaka, kasbiy kompetentsiya. N.V.Kuzmina aynan biz olib borgan tadqiqot yo'nalishiga mos keluvchi mavzuda olib borgan tadqiqot ishida "kasbiy pedagogik kompetentlilik" tushunchasi va uning shakllanish bosqichlarini ilmiy-amaliy asoslab berdi. Uning "Ishlab chiqarish ta'limidagi o'qituvchi va ucta shaxcining kasbiy mahorati" mavzucidagi tadqiqotida kasbiy kompetentlilikni "shaxc xucuciyati"ga

bog'liq ravishda ko'rib chiqadi. Olim mutaxassisda quyidagi kompetentsiyalarning shakllanishi muhim, deb sanab o'tgan:

- 1) maxsus va kasbiy kompetentlik;
- 2) metodik kompetentlik;
- 3) ijtimoiy psixologik kompetentlik;
- 4) differentsial-psixologik yondashuvli kompetentlik;
- 5) autopsixologik kompetentlik [2,b.119].

Ko'pgina tadqiqotchilar uchun mutaxassisning vakolati, avvalambor, funktsional vazifalarni samarali bajarishda namoyon bo'ladi. Ammo kompetentlik shu tarzda ham tushuniladi: atrofdagi dunyoni anglash o'lchovi va u bilan o'zaro ta'sirning yetarliligi; faoliyatni muvaffaqiyatli bajarishga imkon beradigan bilim, ko'nikma va malakalar to'plami; sub'ektning ijtimoiy va amaliy tajribasini shakllantirishning ma'lum bir darajasi; shaxsning o'z qobiliyatlari va mavqei doirasida jamiyatda muvaffaqiyatli ishlashga imkon beradigan faoliyatning ijtimoiy va individual shakllariga tayyorgarlik darajasi; professional xususiyatlar to'plami, ya'ni: ish talablarini ma'lum darajada amalga oshirish qobiliyati va boshqalar. Maxsus ta'lim tarbiyachisi bolalarni kognitiv rivojlanishiga imkon beradigan quyidagi ijtimoiy va kasbiy kompetentsiyalarga ega bo'lishi kerak[3,b.44]:

1. Ijtimoiy vakolatlarga jismoniy shaxslar o'rtasida ma'lumot almashish, ularning qiziqishlari va ehtiyojlarini bayon qilish, boshqa odamlarga nisbatan bag'rikenglikning namoyon bo'lishi va ularning fikrlari, jamoada ishlash qobiliyati va hissiy barqarorlikka ega bo'lgan boshqa odamlarga turli xil yordam berish qobiliyati kiradi;

2. Kognitiv kompetentsiyalar ma'lumotni mustaqil ravishda qayta ishlash va tuzilishida, yangi axborot manbalarini izlashda, o'qish yoki ishlashga konsentratsiya qilishda, olingan bilim va ko'nikmalardan foydalanish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

3. Operatsion kompetentsiyalar – maqsad va ish tartibini belgilash, noaniqlik va noaniqlikka qarshi turish qobiliyati, qaror qabul qilish va amalga oshirish qobiliyati, ish natijalarini sarhisob qilish, ish vaqt jadvalini aniqlash;

4. Maxsus kompetentsiyalarga muammoni hal qilish, o'zini o'zi boshqarish, kasbiy faoliyatda faol bo'lish, yangi vaziyatlarga moslashish, rejalarni baholash va tuzatish, xatolarni aniqlash va ularni yo'q qilishning etarli usullarini rejalashtirish usullari kiradi.

Demak, kasbiy kompetentsiyalar pedagogik jarayonga kompetentsiyaviy yondashuvni joriy etish uchun asos bo'lib, maktabgacha tarbiyachiga bilim, ko'nikma va malakalarni innovatsion faoliyatni amalga oshirishda va zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan amaliyotda foydalanishda yordam beradi. Maxsus ta'lim ta'lim muassasasi tarbiyachisi ommaviy zamonaviy pedagogik kasblardan biridir. U 17-18 asrlarda paydo bo'lgan. Zamonaviy ma'noda, o'qituvchi – bu hayotning holati va boshqa shaxsning rivojlanishi uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olgan holda tarbiyani amalga oshiradigan shaxs.[2,b.119]

Maxsus ta'lim tarbiyachisi quyidagilarga ega bo'lishi kerak: xayrixoh, samimiy, do'stona, xushmuomala, hazil tuyg'usi, sabr-toqatli bo'lishi, bolalar bilan munosabatlarni o'rnatishi, nizolarning oldini olish va ularni hal qilishi, o'z-o'zini tarbiyalash orqali o'z bilimlarini to'ldirishi, maktabgacha tarbiya va ta'lim usulini bilishi kerak. Faoliyatlarni samarali bajarish uchun odam diqqatli, mas'uliyatli, sezgir,

sabrtoqatli bo'lishi, bolalar bilan ishlashga moyilligini ko'rsatishi kerak. O'qituvchi doimiy va katta e'tiborga ega bo'lishi kerak.

Shuningdek, tarbiyachi aqliy faoliyatning xususiyatiga ega bo'lishi kerak: og'zaki-mantiqiy xotira, faoliyat maqsadlari xususiyati: beixtiyor xotira, materialning saqlanish muddatiga ko'ra: qisqa muddatli xotira. Stressga chidamlilik, o'z xatti-harakatlarini va his-tuyg'ularini boshqarish qobiliyati, kuchli asab tizimi zarur: tarbiyachining ishi jismoniy kuch bilan kuchaymasa ham, doimiy psixo-emotsional stress sharoitida davom etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid. "Importance of didactic games in speech development of mentally retarded children." *Asian Journal of Multidimensional Research* 11.11 (2022): 20-23.

2. Shuxratovich, Maxmudov Xurshid. "Socio-Psychological Of Children With Speech Impairment Adaptation Features." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.11 (2022): 243-248.

3. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Нутқи тўлиқ ривожланмаган мактабгача ёшдаги болаларни ёзма нутққа тайёргарлигини шакллантириш муаммолари." *Confrencea* 4.04 (2023): 179-186.

4. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Мактабгача тарбия ёшидаги болаларни ёзиш ва ўқиш кўникмаларини эгаллашга тайёрлаш." *Confrencea* 4.04 (2023): 187-192.

5. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Isodullayeva Iqboloy. "PHYSIOLOGICAL FOUNDATIONS OF SPEECH ACTIVITY." *Open Access Repository* 4.3 (2023): 765-771.

6. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Tahirova Mahliyo. "Ways To Increase The Vocabulary Of Mentally Retarded Children Of Preschool Age Based On Plot Role-Playing Games." *International Journal of Early Childhood Special Education* 15.2 (2023).

7. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid. "IMPORTANT ASPECTS OF COLLABORATIVE ACTIVITIES IN THE PROCESS OF INCLUSIVE EDUCATION." (2023).

8. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Khomidova Shahribonu. "PEDAGOGICAL TASKS OF SPEECH THERAPIST AND PARENT COOPERATION IN ELIMINATING SPEECH DEFECTS." *American Journal of Interdisciplinary Research and Development* 16 (2023): 38-41.

9. Sobirkhonovna, Mahmudova Madinakhon. "Professional Training Of Future Speakers In The Period Of Independent Study." *Archive of Conferences*. Vol. 10. No. 1. 2020.

10. Maxmudova, Madinaxon, and Babayeva Azizabonu. "Ruhiy Rivojlanishi Sustlashgan Bolalar Lug'atining Psixik Rivojlanish Bilan Bog'liqligi." *Conference Zone*. 2022.

11. Kodirova, Feruzakhon Usmanovna, S. Z. Matupaeva, and Feruza Rakhimovna Teshaboeva. "Methodical cluster-an innovative mechanism to increase the efficiency of general secondary and inclusive education." (2020).

12. Mahmudova, Madina Sobirkhonovna. "The Role Of Independent Education In The Formation Of Professional Competencies Of Prospective Speech Therapists." Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology 2.10 (2020): 358-363.
13. Feruza, Teshabaeva, Mahmudova Madina, and Yuldasheva Dilbar. "The essence of inclusive education in developed countries." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol 8.1 (2020).
14. Sobirkhonovna, Mahmudova Madinahon. "An Innovative Mechanisms to Increase the Effectiveness of Independent Education of Future Defectologists." International Journal on Integrated Education 3.11 (2020): 210-211.
15. Maxmudova, Madinaxon, and Axmedova Vaziraxon. "Tayanch–Harakati A’zolari Falajlangan Bolalar Lug’atini Rivojlantirish Yo’llari." Conference Zone. 2022.
16. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Мактабгача тарбия ёшидаги болаларни ёзиш ва ўқиш кўникмаларини эгаллашга тайёрлаш." Confrencea 4.04 (2023): 187-192.
17. Maxmudova, Madinaxon. "Technologies for the development of professional competencies of students of Higher Education." INTERNATIONAL JOUR
18. Maxmudova, M., and O. Zikirova. "Speech therapist and family collaboration in overcoming severe speech deficits." European Scholar Journal 2.10 (2021): 72-73.
19. Sobirxonovna, Maxmudova Madinaxon. "The genealogy of thoughts of the manifestations of ancient antiquity in the study of the speech deficit of dislaliya." Confrencea 3.03 (2023): 17-20.
20. Sobirkhanovna, Makhmudova Madinakhan, and Akhmedova Vazirakhan. "EFFECTIVE ORGANIZATION OF CORRECTIONAL-LOGOPEDIC WORK IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY." Open Access Repository 4.3 (2023): 134-141.
21. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Нутқи тўлиқ ривожланмаган мактабгача ёшдаги болаларни ёзма нутққа тайёргарлигини шакллантириш муаммолари." Confrencea 4.04 (2023): 179-186.
22. Sobirxonovna, Maxmudova Madinaxon. "GENEALOGY OF SCHOLARS AFTER THE 15TH CENTURY IN THE STUDY OF SPEECH DEFICIT." Confrencea 3.03 (2023): 21-25.
23. Sobirkhonovna, Makhmudova Madinakhan, and Goyipova Nodira. "Theoretical aspects of the development of academic mobility of future speech therapists in dual education." Asian Journal of Multidimensional Research 11.12 (2022): 148-154.
24. Sobirkhonovna, Mahmudova Madina. "THE IMPORTANCE OF THE USE OF PROJECT TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF STUDENTS IN THE PROCESS OF INDEPENDENT LEARNING." EURASIAN EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION 29 (2020).

25. Sobirkhonovna, Mahmudova Madina. "DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE SPEECH THERAPISTS IN THE PROCESS OF STUDYING INDEPENDENTLY." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences 8.8 (2020): 155-158.